

בס"ד

גיליון זה מוקדש לעי"נ
המנוחה **ניקול** ב"ר סימי קבסה ז"ל
נלב"ע ג' במרחשון תש"פ
ת.נ.צ.ב.ה

שיחתו השבועית של ראש הישיבה - הרב יוסף צ. בן-פורת
תגובות בעת משבר
נח, שנת תשפ"א

נח לפני המבול ואחרי המבול

אנו קוראים על הטרגדיה הגדולה ביותר בתולדות האנושות, העולם כולו נעלם, כולו כוסה במים. ארבעים יום וארבעים לילה, מים זרמו מלמעלה ומלמטה, מים רותחים. בהמשך, נשאר איש אחד ובני ביתו – נח – הוא מתואר כאיש (בראשית ו, ט) "צדיק תמים". היחיד מכל מיליארדי בני אדם, שהרי המבול היה בשנת א'תרנ"ו (1656) לבריאת העולם, בתקופה כל כך ארוכה ודאי האוכלוסייה גדלה מאוד ביחוד, שתוחלת החיים הייתה גדולה מאוד, ואנשים חיו שבע מאות עד תשע מאות שבעים שנה. באותם דורות האנשים היו חזקים, גיבורים וענקים, מזג האוויר לא היה משתנה כמו היום, תופעה שגורמת להחלשת הגוף, עד המבול כל העולם היה כמו אביב כל השנה (ספורנו ח, כב).

רק על איש אחד נאמר: "נח איש צדיק תמים", כל שאר העולם היו רשעים, הוא מקבל נבואה שהעולם הולך להתחסל בעוד מאה ועשרים שנה, ומתחילה ספירה לאחור, אם לא יחזרו בתשובה. נח אומר, מזהיר, מתרה בהם והוא הופך ללעג ולקלס, הם כולם צוחקים עליו. נח ממשיך בצדקותו ובתמימותו, מתעלם מכל גלי הצחוק, ממשיך בדרכו הקדושה והעקבית. הנבואה מתקיימת, המבול מגיע וכולם נעלמים.

התורה מספרת, שאלוקים אומר לנח לצאת מהתיבה והוא יוצא החוצה, האדמה יבשה, הכל נראה טוב ואז קוראים (ט, כ-כב): "ויקהל נח איש הקדמה ויטע כרם", - "ויחל נח" – אותו נח צדיק תמים, בבת אחת נופל, "ויחל" – פירש"י: "ב"ה) עשה עצמו חולין" – השתכר לגמרי. מה הבעיה בשכרות? האדם מאבד את הדעת, יש לאדם דבר אחד יותר יקר מהכל, צלילות הדעת, "ומותר הקדם מן הבהמה אין" (קהלת ג, יט) – "וישקת מן היין וישקר" – הגיע לשיא השכרות עד שהתערטל לחלוטין. מה התורה באה לתאר, מה מטרתה? מה זה בא ללמדנו?

www.hybp.co.il כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש"

גם האדם הגדול ביותר יכול ליפול, לא סתם ליפול, אלא להתרסק לחלוטין (חגיגה ה, ב) : "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא"! – מהר גבוה לתהום עמוקה – התרסקות מוחלטת. אמרו חז"ל (עירובין סה, ב) : "בשלושה דברים אדם ניכר בכוסו ובכיסו ובכעסו" – כלומר, בדברים קטנים – כוסו – השתכר, כיסו – כסף קמצנות וכעסו, איך אדם מחזיק מעמד בשעת משבר? כאן המבחן שלנו. יש אנשי צבא שמצליחים להחזיק מעמד במצבי סכנה נוראיים, נלחמים בשדה הקרב בעוז ובגבורה, מסכנים את חייהם כדי להציל חברים, והנה כשהם יוצאים לחופשה הם יכולים לכעוס על מישהו, להרביץ לו, להכות אותו וכיוצ"ב. כלומר, הוא לא הצליח להשתלט על הכעס.

משבר קשה יכול למוטט גם אדם חזק

מאה ועשרים שנה נח מצליח להחזיק מעמד מול כל אלה שצוחקים ולועגים לו, פתאום הבקבוק יתפס' אותו, בקבוק אחד הפיל אותו "ויחל" – נעשה חולין.

ננסה להבין, כתוב בפסוק (משלי לא, ו) : "וַיִּיָּן לְמַרְי נָפֶשׁ" – אדם שהוא במשבר, בדיכאון היין יכולים להרים לו את מצב הרוח, מכנים זאת: 'בורח לטיפה המרה'. נח רצה להרגיע את עצמו מכל מה שעבר עליו, מכל מה שראה וחווה ונפל לשכרות.

באחת ההזדמנויות שמעתי, מהרב הראשי לשעבר, הגאון רבי ישראל מאיר לאו שליט"א, סיפור עצוב: בצעירותו הציע לו חמיו, שהיה הרב הראשי של תל אביב הגאון רבי יצחק ידידיה פרנקל זצ"ל לסור ולבקר את איציק מאנגר, שהיה בפולין לפני השואה, גדול המשוררים בשפת היידיש, וכעת נמצא במצוקה קשה. הם נסעו לגבעתיים, לבית אבות, כשנכנסו לחדרו מצאו אותו שוכב במיטה על ידו בקבוק אלכוהול, על הרצפה כמה בקבוקים ריקים, וכל החדר מלא עשן סיגריות. כשראה את זה הרב, אותו הכיר מפולין לפני השואה, התחיל להסביר למה הוא נמצא במצב כזה, וכה אמר: "אני אסביר לכבוד הרב למה נח השתכר. הוא יצא מהתיבה וחיפש את חברו מויש'לה הנגר – ואיננו. את יענק'לה האופה – ואיננו. את בר'לה החייט – ואיננו. לפתע חש בדידות איומה, החבר היחיד שהוא מצא זה "הבקבוק". גם אני נמצא היום במצב כזה, אני מחפש את אלימלך המשורר – ואיננו. את נפתלי הסופר – ואיננו. את זלמן השכן – ואיננו. אני רואה שאני היחיד מכל החברים שנשאר בחיים, **והידיד**

היחיד שיש לי, זה "הבקבוק"!

www.hybp.co.il כתובת האתר של ישיבת "אשרי האישי"

"יין למרי נפש" – להרבה אנשים קרה שהם נכנסו למשבר קשה, ולפעמים יותר מפעם אחת. יכול, שהיה זה משבר בריאותי, הם קיבלו מחלה קשה. יתכן משבר משפחתי בחיי הזוגיות, יש וזה משבר כלכלי, אדם שהיה עשיר מאוד איבד בנסיבות מסוימות את כל ממונו, והם מרגישים שעולמם חרב בעדם. הם מרגישים ייסורי נפש קשים מאוד וחשים שהם קורסים ומתמוטטים, ואז הם נופלים למעמקי השכרות!

כאן מבחנו של האדם האם יש לו את הכלים והכוחות להתמודד עם המצב הקשה אל נקלע?

גדולי תורה ומוסר במבחן השואה

זכיתי ללמוד ולהכיר את מו"ר הגאון רבי שלמה יוסף כהנמן זצ"ל, הרב מפוניבז'. עוד בשנות נעוריו התפרסם בכל ליטא ופולין, כעילוי, כחכם ופיקח, באופן לא רגיל. תפס עמדה חשובה במנהיגות התורנית של ליטא ופולין. היה רבה של פוניבז', עיר חשובה ומפורסמת, בנה בה מוסדות חינוך וסעד למופת, נסע ברחבי תבל לנאום ולגייס כספים למפעליו ואף לבית הנבחרים הפולני נבחר כמייצג של הציבור התורני. והנה פרצה השואה כשהוא מוצא את עצמו יחד עם בנו מפוצלים מייתר בני המשפחה. הם מצליחים להימלט לארץ ישראל כשהרב אינו יודע מה גורל אשתו וילדיו. האם הם חיים או מתים, האם הם במחנה ריכוז או שמא חברו לקבוצות הפרטיזנים. אבל הוא אינו משקיע זמן ומאמץ כדי לפתור את השאלות האלה, אלא מחליט שהיות ועולם התורה באירופה נהרס, עליו לשקם ולבנותו מחדש. הוא מספר לכל, שבליטא ובפולין נהרסו שמונה עשרה ישיבות והוא מתכוון לבנותן מחדש בארץ ישראל. קונה אדמה על גבעה במושבה בני ברק, מספר לכולם שהוא רוצה לבנות עליה ישיבה שתכיל ארבע מאות בחורים. הכל מרימים גבה על שאיפות דמיוניות כאלה. בכל ארץ ישראל היו באותה שעה אפילו מאתיים בני תורה, אז מאיפה הוא ימצא ארבע מאות תלמידים? ידידיו החליטו שכנראה שהשואה גרמה לו הלם נפשי והוא צריך טיפול פסיכיאטרי, אבל מאחר ואף אחד לא העז להציע לו הצעה כזו, ניגש אליו אחד מידידיו ואמר לו, שבתל אביב יש רופא פסיכיאטר מאוד מפורסם, שמכיר הרבה אנשים עשירים ובעלי צדקה, ואם הוא ישכנע אותו בחשיבות הרעיון, הוא יעזור לו להשיג תורמים.

www.hybp.co.il כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש"

לפסיכיאטר סיפרו את כוונתם האמיתית, שבעת המפגש עם הרב מפוניבוז' הוא יעמוד על מצבו הנפשי, וייעץ להם איזה כדורים כדאי לתת לו כדי להחזירו לשפיות הדעת. הרופא שוחח עם הרב במשך שלוש שעות, ולאחר מכן אמר למקורביו: "לרב הזה יש הרבה מאוד דמיונות, אבל הוא אדם שפוי ונורמלי לחלוטין". ואמנם, הרב הקים את הישיבה, שהיא עד היום העילית שבעולם הישיבות שבכל העולם. בנוסף לכך, הקים ישיבות ומוסדות לבנים ולבנות, ליתומים וליתומות, הן לפליטי שואה והן לילדים מבתים הרוסים. בל נשכח, שהרב הגיע לארץ כשהוא כבר בן שישים.

פעם נשאל, מהיכן היה לו את הכוח והעוז לעשות ולבנות את כל מה שהקים? הוא ענה כך: "המצב הקשה שבו היה נתון, כשאני יודע כלל מה עלה בגורלם של בני משפחתו, כשהוא כואב את כאבה העצום של קהילתו שנהרסה ודמה נשפך כמים, כשהוא עצוב ואבל על כל יהדות אירופה שהולכת ונשרפת, עמדו לפניו שתי אפשרויות, או לקחת פטיש ולשבור קירות או להפנות את כל הלחץ לכיוון בנייה ויצירה, הוא בחר באפשרות השנייה".

כך גם ראינו אצל הרה"ק מצאנו, רבי יקותיאל יהודה הלברשטם זצ"ל, שאיבד אישה ואחד עשר ילדים באושוויץ, ובעצמו עבר מצבים מאוד קשים באותו מחנה ריכוז איום שדוגמתו לא היה עלי אדמות, שפעמים רבות כבר הרגיש שהנה סופו הגיע ובא. כשהגיעה שעת השחרור הוא התחיל מיד בפעולות עזרה ושיקום לאנשים, נשים וטף, כשאת עצמו, את בריאותו, את גורל משפחתו שכח לחלוטין. כבר במחנה העקורים "פורנוולד" הקים קהילה של תורה, תפילה וגמילות חסדים. כשהגיע לבקר במחנה הגנרל אייזנהאואר, מפקד כוחות בנות הברית באירופה, ושאל אותו, אם הוא צריך משהו? אמר לו, שמאחר ועוד יומיים יהיה חג הסוכות הוא צריך לולב ואתרוג, מכיוון שהדסים וערבות מצויים גם בגרמניה. מיד שלח הגנרל מטוס מיוחד לאיטליה ולמחר הביאו לו מה שביקש. כך המשיך האדמו"ר זצ"ל ובנה קהילות בארה"ב ולאחר מכן בישראל, את קרית צאנו בנתניה ואת בית החולים המפורסם "לניאדו". בספר "לפיד האש" כתובים הדברים בצורה מפורטת. כך גם גדולי תורה אחרים שבנו עולמות שלמים!

ראינו אפוא, שמשבר ואסון ככול שיהיה קשה ואיום, יכול לתת שתי תוצאות הפוכות, יש והוא הורס את האדם עד היסוד, ויש שהוא מביא דחף לבנייה ועשייה. כמו שהגיזום שעושים לעץ נותן לו דחף לצמיחת ענפים חדשים יפים וחזקים, כך יכול לקרות גם אצל האדם.

תגובות דוד המלך ע"ה על הצרות והאסונות

אצל נח המשבר הקשה גרם לו ליפול מ"צדיק תמים" ל"איש חולין", שמשתכר עד להתרסקות. אבל הצדיק שמצליח לדבוק באמונתו בכל מצב, מתקיים בו הפסוק (חבקוק ב, ד): "וְצַדִּיק בְּאַמוֹנָתוֹ יִחְיֶה". האמונה שבקרבו יוצרת בו "תחיית המתים", ככל שהמתים שימאחורי גבו רבים יותר, כך הם דוחפים אותו חזק יותר. דוד המלך ע"ה אומר (תהלים קיט, צב): "לוֹלִי תוֹרְתֶךָ שְׁעֲשִׂעֵי אֶזְ אֲבֹדְתִי בְּעֵינַי", מאז שנות ילדותו הוא היה רווי סבל וייסורים, הן בתוך משפחתו הגרעינית והן משאול ואנשיו, מאוחר יותר גם מבניו. אבל למרות זאת, הוא המשיך ולחם, בנה את האומה על יסודות התורה והקדושה. המשיך לשורר בכל תקופה ותקופה, הן בעתות שמחה (תהלים קטז, ג): "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשָּׁם ה' אֶקְרָא", והן בזמני תוגה ומחלה (שם, ג-ד): "צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבִשָּׁם ה' אֶקְרָא". עד היום, אלפי שנים עברו מאז, אבל אותו ספר "תהילים" שכתב בדם נפשו מהווה את תמריץ החיים לכל איש ואישה. בזמנים הקשים של כל אדם ואדם, מהווה ספר זה מעיין לעוצמה ולתקווה.

כל מה שקורה לאדם, כל מה שהוא רואה וחווה יכול לשמש לו, לכאן ולכאן. יכול לשמש לעלייה רוחנית או לירידה, יכול לשמש לחיזוק האמונה או ח"ו לכפירה. אנשים רבים אמרו, שהשואה גרמה להם לנטוש את האמונה, והם אמרו אמת. אנשים רבים יותר אמרו, שהשואה גרמה להם להתחזק באמונה ובקיום התורה, וגם הם אמרו אמת. שניהם ראו אותו דבר, חיו באותו מצב, אצל האחד המאורע שימש סולם לעלייה ואצל השני מדרון החלקה להתרסקות. מה ההבדל?

נח, מאה ועשרים שנה התרה באנשים, הם ידעו את שעתיד לקרות, והנה נח עומד כעת אחרי הכל והוא יכול לשיר ולומר (תהלים יג, ו): "אֲשִׁירָה לַה' כִּי גָמַל עָלַי", יכל להפוך את היין לסולם עלייה, אבל הוא בחר לקחת אותו כאמצעי להתרסקות.

האדם עומד בפרשת דרכים

הוא יכל להסתכל על עצמו כיחיד, שזכה שה' הציל אותו מכל האנושות ולהגיע להתעלות ולשמחה, אבל למרות שהוא ניצל הוא נכנס לדיכאון ולעצבות. פעמים רבות אנשים פונים אלי: "יש לי שאלה אפיקורסית, אני יכול לשאול"? אני עונה להם: "אתה יכול לשאול, דע לך, שאין שאלה אפיקורסית, יש תשובה אפיקורסית. כל

www.hybp.co.il כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש"

שאלה כשרה, ולא קרה שאדם שאל שאלה ולא הראיתי לו שזה מופיע בגמרא או במדרש!"

האפשרות בידך בכל צומת לפנות ימינה או שמאלה, לכאן או לכאן. אתה יכול לקחת כל אירוע ושאלה ולהחליט איך לפעול. דוד המלך אומר (שם, ג-ד): "צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבִשֵׁם ה' אֶקְרָא", "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבִשֵׁם ה' אֶקְרָא" – גם שטוב לי, אני מנצח, אני יודע שהכל בזכות ה'. גם "צרה ויגון", הצרות הכי גדולות, לא יכולה להיות צרה יותר גדולה מאשר בביתו של האדם, בנו אבשלום רוצה להורגו, מגייס צבא נגדו, "צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא". אותה כוס, אותה פנייה להקב"ה.

יכול להיות אדם שהצליח להחזיק מאה עשרים שנה, יחיד נגד כל בני דורו, כולם צוחקים עליו ולועגים לו והוא קשוח. עד שהקב"ה מעיד עליו "נח אִישׁ צַדִּיק תָּמִים" – עמד בזה, אבל הנה עכשיו, שהוא יחיד בעולם, ניצח לא עמד במבחן הניצחון "ויחל נח". היצר הרע מנסה את האדם בכל אפשרות שהיא, כמו שרבינו בחיי ביאר בשער עבודת אלוקים. לכן מסביר הוא שם באריכות, אל תופתע אם היצר הרע יתן לך ניסיון כזה, שאלה כזאת, מבחן כזה, תהיה מוכן, תכין שיעורי בית. זה התרגול. לפני שהטיסה מתחילה הדיילים או הטייס מראים לנוסעים מה עליהם לעשות אם המטוס יפול. התורה מלמדת איך להתנהג בכל מצב, נותנת לנו תקדים, נח ישב שנה שלמה בתוך התיבה, ובמבחן הקטן 'כוסו כיסו וכעסו' הוא לא הצליח.

היצר הרע הוא ערום מכל חית השדה, חובת הלבבות מגדירו כ"אויב הגדול" כולנו צריכים להיות מחוסננים, לקחת את האנרגיה שיוצאת מכל מצב ולהטות אותה בצורה חיובית. נח – מה אתה שותל ענבים ובונה גפן, קודם תזרע חיטה ושעורה, יש דברים יותר חיוניים מיין. נח נמצא בדיכאון וחייב את היין הזה, כדי שירים אותו.

אין למתוח ביקורת על כשלון הזולת

כשהיה האדמו"ר מצאנו בגרמניה, יום אחד זמנו אותו להעיד במשפט, תפסו קאפו שהיה באותו צריף באושוויץ איפה שהאדמו"ר היה. ביקשו ממנו לבוא להעיד נגדו, הוא לא הופיע. אמרו לפרקליט הראשי, הוא לא סתם אדם, הוא מנהיג רוחני בעל עוצמה אדירה. אמר, אני אלך אליו. הלכו הפרקליט והשופט לבית האדמו"ר לבקש את עדותו. אמר לו האדמו"ר, אם אתה תכריח אותי לא תהיה לי ברירה, אבל תוותר לי. אני אשאל אותך כב' השופט? אתה היית באושוויץ? היית במחנה ריכוז?

www.hybp.co.il כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש"

אתה בטוח שאם אתה היית במקום הקאפו היית יותר טוב ממנו?! הוא נהיה קאפו כי הוא קיבל עוד פרוסת לחם, ידע שלפחות השבוע לא יהרגו אותו. אתה בטוח שהיית עומד בניסיון שלו, אז מי נותן לך את הזכות לשפוט אותו. אל תדון את האדם עד שתגיע למקומו, רק בורא עולם יכול לדון, יודע את ליבו ונפשו של כל אדם! "עֲקֹב הַלֵּב מִכָּל וְאֲנָשׁ הוּא מִי יִדְעֶנּוּ: אֲנִי ה' חֲקֹר לֵב בַּחֹן כְּלִיּוֹת וְלִתְתּוֹ לְאִישׁ כְּדַרְכָּיו" (ירמיה יז, ט-י), השופט שמע את זה אמר לו, אתה צודק. כשאני מספר על מישהו, אני לא בא לקטרג עליו אלא שנלמד מהסיפור, מה התורה הק' נתנה לרבי מצאז, בעלז, פוניבז' שבנו תורה וקהילות. כל מי שיצא מגיא ההריגה, התחתן ובנה בית ומשפחה – זה נס. הניסים הגדולים שהקב"ה עשה לנו. כל מי שלא היה לו כוח אין לנו זכות לקטרג עליו. זה מראה שזו בחירה שלנו, לקחת אנרגיה שלילית ולהפוך אותה לחיובית "ויחל נח" – עולם הרוס, צריך לשקם, כל הרשעים הלכו, בו נפתח דף חדש ביחסים עם הקב"ה. אין משוא פנים בתורה, התורה לא מהססת ולא חז"ל מהססים לספר על הצדיק הכי גדול שנפל. מי לנו גדול מירבעם בן נבט שאמרו (סנהדרין קב, א) שכל חכמי ישראל כעשבי השדה לפניו והוא בא ואמר תוכחה לשלמה ונפל עד לדרגה הכי נמוכה. כנ"ל יוחנן כהן גדול ועוד דוגמאות רבות.

לכן, אומר הפתגם "אין חכם כבעל ניסיון", החצי השני של הפתגם "הטיפש לומד מהניסיון שלו והחכם מהניסיון של אחרים" "האויל אפילו מהניסיון של עצמו לא לומד" הפסוק אומר (משלי כו, יא): "כְּכֶלֶב שָׁב עַל קֵאוּ כְּסִיל שׁוֹנֶה בְּאֲנֻלְתּוֹ" שבר את השיניים, נפל, התרסק מחר שוב הולך לאותו מקום. התורה באה ומספרת לנו כדי שנלמד ונשכיל, שכל אדם גם בעידן של כאב, התרסקות ומשבר צריך לדעת שיש לו ערכת הצלה על הגב, מצנח, שיקום על הרגליים "צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא", עוגן הצלה שלנו בבורא עולם "וְאֵתֶם הַדְּבָקִים בְּה' אֶ-לֵהִיכֶם חַיִּים כְּלֶכֶם הַיּוֹם".

שהקב"ה יתן לכל אחד מאיתנו את הכוחות הגדולים שנתן לכל הצדיקים שגם בכל צרה שלא תבוא ולא תהיה, יהיה לכל אחד כוח לעלות ולהתרומם. מי שרוצה, הקב"ה עוזר לו בכל מקום ובכל עת ושעה.